

Pohjoisen VALEKOBRA

Tuttu rantakäärme harhauttaa petoja hämmästyttävin keinoin. Se osaa matkia kyytä ja jopa kobraa.

TEKSTI RIIKKA KAARTINEN / KUVAT ANTTI KOLI

Myrkyllisten tai pahanmakuisten lajien ulkonäön tai käyttäytymisen matkiminen on eläimillä aika tavallinen puolustuskeino. Se saa harmittoman eläimen näyttämään saalistajan silmissä epämieluisalta tai jopa vaaralliselta saaliilta, ja peto epäröi tai jättää sen tavoittelun väliin. Yhden aterian takia kun ei kannata riskeerata henkeään tai hukata energiaa syömä-

kelvottoman saaliin pyytämiseksi. Evoluutiobiologiassa ilmiö tunnetaan nimellä *mimikry*. Tunnetuimpia esimerkkejä lienevät ampiaisia matkivat kukkakärpäset.

Rantakäärmeekin taitaa mimikryn, vaikka sen varoitukset pedoille eivät ole yhtä ilmiselviä kuin kukkakärpäksillä. Vaaran kohdatessaan suurin osa rantakäärmeistä pakenee. Yleensä käärmeen näkee luikahtavan turvaan kivikkoon tai laiturin alle.

Ne rantakäärmeet, jotka ei pääse pakenemaan, joko puolustautuvat tai käyttäytyvät kuin myrkkykäärmeet. Niiden mimikry ei perustu varoitusväriin kuten kukkakärpäksillä, vaan käyttäytymiseen. Puolustautuminen ei ole opittua, vaan periytyvää ja sisäsyntyistä.

Komposti hautoo munat

Rantakäärme munii kesä–heinäkuussa kompostoituviin kasvijäte- tai lantaka-soihin, joiden lämmössä munat kehit-

Rantakäärme on
vesiympäristössä
kuin kotonaan.
Sammakkoeläimet ovat
sen pääravintoa, mutta
kalatkin kelpaavat.

Rantakäärme voi
leikkiä kuollutta
välttääkseen pedon
saaliiksi joutumisen.

Pedon uhatessa
rantakäärme voi
puristaa päänsä kolmion
muotoiseksi kuin
myrkyllisellä kyyllä.

tyvät. Lämpö ei tietenkään ole tasainen koko kasassa, ja siten saman munarykelmän sisarukset kasvavat hieman eri lämpötiloissa. Toiset hieman viileämmässä lähempänä pintaa, toiset syvemmillä kasassa lämpimässä.

Ruotsalaisia rantakäärmeenpoikasia tutkimalla selvisi, että lämpötila, missä munat kehittyvät, säätelee yhdessä perintötekijöiden kanssa aikuisen käärmeen kokoa, nopeutta, korvalaikkujen väriä ja reaktioita petoihin.

Korkeammassa lämpötilassa, noin 30 asteessa, kehittyvistä munista kuoriutuu suuria ja nopeita rantakäärmeitä. Ne pääsevät pakenemaan pedoilta sukkelaasti ja turvautuvat siksi har-

vemmin aggressiiviseen puolustautumiseen. Niiden korvalaikut ovat useimmiten oranssit.

Viileämmässä, noin 20 asteessa hau-
tuneista käärmeenmunista kuoriutuu
pienempiä ja siten hitaampia käärmeitä.
Koska ne eivät pääse saalistajilta pakoon
yhtä nopeasti kuin suuret käärmeet, ne
yrittävät harhauttaa saalistajan näytte-
lemällä vaarallisempaa kuin ovat. Näi-
den pienempien käärmeiden korvalaikut
ovat yleensä keltaiset, vaaleankeltaiset
tai valkoiset.

Korvalaikkujen väri ei suoraan määrää
käärmeen ominaisuuksia, mutta periytyy
usein yhdessä muiden piirteiden kanssa.

Petos kannattaa aina

Puolustautuessaan käärme voi yrittää
ruiskuttaa pahanhajuista eritettä ana-
lirauhasistaan. Haju pysyy vaatteissa sit-
keästi ja lähtee huonosti pesussa. Ranta-
käärme osaa myös jännittää pään ja kaulan
alueen lihaksiston niin, että pää su-
pistuu kolmiomaiseksi, kuten myrkylli-
sellä kyyllä.

Rantakäärme voi oksentaa saaliinsa
ja teeskennellä kuollutta. Valekuolleen

Rantakäärmeet osaavat *sihistä* *kuin kyyt.*

käärmeen kieli roikkuu ulkona, ja suusta voi jopa tihkua verta. Käärme osaa myös työntää päänsä piiloon näyttääkseen päättömältä, ja siten saalistajan silmissä kuolleelta. Kuolleen teeskenteleminen on kuitenkin harvinaista.

Hyökkäävä käyttäytyminen voi saada pedon luopumaan saaliin tavoittelusta. Rantakäärmeet osaavat sihistä kuin kyyt varoittaakseen petoa. Ne voivat tehdä valeiskuja tai harvoin jopa purra, vaikka niillä ei olekaan myrkyä.

Toinen erittäin harvinainen puolustautumiskeino on kobra-asento. Siinä rantakäärme nostaa pään ja kaulan ylös ►

Rantakäärmeen korvalaikut voivat olla mustanruskeat, oranssit, keltaiset tai valkoiset.

Harvinainen käyttäytyminen on tunnettu yli sata vuotta.

ilmaan, sekä puristaa kaulansa litteäksi kuin uhkaileva kobra.

Käyttäytyminen hämmästyttää tutkijoita, sillä rantakäärme ja kobrat ovat eläneet samoilla seuduilla viimeksi miljoonia vuotta sitten. Sen vuoksi kobrien matkimisen voisi ajatella olevan tehontonta, sillä rantakäärmeen saalistajat eivät tunne kobran uhkailuelkeitä ja sen tappavaa myrkyllisyyttä.

Saksalaistutkimuksen mukaan lajien levinneisyydet kohtaavat nykyisin vain kahdella pienellä alueella, Tunisiassa ja Kaspianmeren kaakkoiskulmalla Iranin ja Turkmenistanin rajalla. Harvinainen käyttäytyminen on kuitenkin tunnettu jo yli sata vuotta. Saksalaiset käärmetutkijat ovat päässeet dokumentoimaan sen luonnossa vain muutamia kertoja, viimeksi Saksassa vuonna 2014.

Ratkaisu arvoitukseen paljastui käärmeiden evoluutiota tutkimalla. Nykykobrien esi-isien fossiileja on löytynyt ympä-

ri eteläistä Eurooppaa. Kobrat elivät miljoonia vuosia yhdessä muinaisten rantakäärmeiden kanssa 2–23 miljoonaa vuotta sitten. Vaikka lajit kehittyivät ja esiintyvät nykyään eri alueilla, ne ehtivät elää pidempään yhdessä kuin mitä ovat sen jälkeen olleet erossa. Muistona tästä ajasta rantakäärmeet saattavat pedon uhatessa nousta kobra-asentoon.

Kun ilmasto alkoi pari miljoonaa vuotta sitten ennen jääkautta viiletä, kobrat vetäytyivät Afrikkaan ja Lähi-itään. Rantakäärmeet jäivät. Ne sinnittelivät jääkauden yli eri puolilla Etelä-Eurooppaa, kunnes levisivät uudelleen pohjoiseen jääkauden päätyttyä, aina napapiirille saakka.

On huikeaa ajatella, että elämä rinnakkain kobrien kanssa näkyy yhä rantakäärmeiden puolustautumisessa petoja vastaan. Nykyihmisestä ei ollut vielä tietoakaan silloin, kun käyttäytymisen kehittyi. ■

RANTAKÄÄRME VAI KYÿ?

PÄÄ: Pään kilvet ovat suuria. Niiden avulla erottaa täysmustat rantakäärmeet kystä, jos silmää ei näy.

KOKO: Naaras noin metrin pitkä tai ylikin, koiras enintään 80 senttiä.

SILMÄ: Rantakäärmeen pupilli on pyöreä ja sen ympärillä on ohut vaalea rengas.

VÄRITYS: Yleensä helpoin tuntee värikkäiden korvalaikkujen avulla, jotka voivat olla keltaiset, oranssit, tai valkoiset.

PÄÄ: Kyyn päässä on suurien kilpien seassa pieniä kilpiä.

KOKO: Kyynaaras 60–80 senttiä, koiras 50–60 senttiä.

SILMÄ: Kyyn pupilli on kissamainen, pysty juova.

VÄRITYS: Sahalaitakuvio on kyyllle tunnusomainen. Joskus se kuitenkin puuttuu tai näkyy heikosti, jos käärme on kokomusta.

Kesäkisa 2018

Näitkö rantakäärmeen – minkäväriset korvalaikut sillä oli?

RANTAKÄÄRMEEN KORVALAIKKUJEN tiedetään olevan joko oranssit, keltaiset, vaaleankeltaiset, valkoiset tai mustanruskeat.

Kuinka yleisiä eri värit ovat Suomessa? Kerro meille näkemäsi rantakäärmeen korvien väri ja havaintopaikkakunta. Voit ilmoittaa usean yksilön samalta paikalta.

VASTAA KYSELYYN 15. heinäkuuta 2018 mennessä. Lähetä vastauksesi

- lomakkeella, joka löytyy osoitteesta www.suomenluonto.fi/rantakaarme tai
- postitse osoitteeseen **Suomen Luonto / kesäkisa, Itälahdenkatu 22 B, 00210 Helsinki.**

HAGLÖFS

Kaikkien vastanneiden kesken arvomme Haglöfsin Vide Medium -repun. Arvonnän voittajalle ilmoitetaan henkilökohtaisesti.

OSALLISTU
KESÄKISAAN
JA VOITA
REPPU!

Rantakäärmeen tapaa useimmiten vesistöjen ääreltä.

ANTTI KOLI

Lintuharrastajan erikoisliike

- erilaiset linturuokinnat
- linnunpöntöt
- kilkarit
- kaukoputket
- lintukirjat ym.

tule tutustumaan!

Lintuvaruste
Lintuvaruste Oy, Kookilantie 1 B, 00790 Helsinki
Keskäikaulu: avoinna Ma-Fa 11.00-17.00
www.suomenlintuvaruste.com,
lintuvarusta@birdlife.fi, puh. 09-286 7856

kirjaverkko

Monipuolinen verkkoantikvariaatti

www.kirjaverkko.fi

Selluvillaeristys on todellinen ekoteko

termex®

Termex-Selluvilla on ekologisesti keräyspaperista valmistettu palo- ja kosteusturvallinen puhalluslämmöneriste energiatehokkaampaan ja viihtyisään asumiseen. Termex-Selluvilla on lämmin talvella ja viileä kesällä.

termex.fi

